

SUSRETI PEDAGOGA

NACIONALNI NAUČNO-STRUČNI SKUP

U POTRAZI ZA KVALITETNIM OBRAZOVANJEM I VASPITANJEM

IZAZOVI I MOGUĆA REŠENJA

**ZBORNİK
RADOVA**

Filozofski fakultet
22. maj 2023.

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet
Institut za pedagogiju i andragogiju
Pedagoško društvo Srbije

Susreti pedagoga
Nacionalni naučni skup
U potrazi za kvalitetnim obrazovanjem i vaspitanjem:
izazovi i moguća rešenja
22. maj 2023. godine, Beograd
Zbornik radova

Izdavači

Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet
Institut za pedagogiju i andragogiju
Čika Ljubina 18–20, Beograd

Pedagoško društvo Srbije
Terazije 26, Beograd

Za izdavača

Prof. dr Jovan Miljković
Maja Vračar

Urednici

Doc. dr Zorica Šaljić
Doc. dr Saša Dubljanin
Prof. dr Aleksandra Pejatović

Recenzenti saopštenja

Prof. dr Radovan Antonijević
Prof. dr Biljana Bodroški Spariosu
Doc. dr Aleksandar Bulajić
Prof. dr Miomir Despotović
Prof. dr Emina Hebib
Prof. dr Aleksandra Ilić Rajković
Prof. dr Živka Krnjaja
Doc. dr Ivana Jeremić
Doc. dr Bojan Ljujić
Doc. dr Maja Maksimović
Prof. dr Nataša Matović
Doc. dr Vladeta Milin
Prof. dr Jovan Miljković
Prof. dr Lidija Miškeljin

Nevena Mitranić, asistent
Luka Nikolić, istraživač-saradnik
Doc. dr Nataša Nikolić
Prof. dr Violeta Orlović Lovren
Prof. dr Dragana Pavlović Breneselović
Dragana Purešević, asistent
Prof. dr Lidija Radulović
Doc. dr Mirjana Senić Ružić
Prof. dr Vera Spasenović
Prof. dr Milan Stančić
Prof. dr Aleksandar Tadić
Prof. dr Jelena Vranješević
Prof. dr Nataša Vujisić Živković

Priprema za štampu i prelom

Dosije studio, Beograd

Dizajn korica

Mirjana Senić Ružić
Zorica Šaljić

Štampa

Pedagoško društvo Srbije, Beograd

Tiraž

100

ISBN 978–86–80712–49–9

Izdavanje zbornika radova finansirano je sredstvima Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije.

Odeljenje za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i Pedagoško društvo Srbije organizovali su u okviru Susreta pedagoga nacionalni naučni skup sa temom „U potrazi za kvalitetnim obrazovanjem i vaspitanjem: izazovi i moguća rešenja”. Cilj skupa bio je da se razmotre savremena saznanja o odlikama ostvarivanja i pretpostavkama razvijanja kvalitetnog obrazovanja i vaspitanja, analizira stanje razvijenosti i efekti funkcionisanja obrazovnog sistema i prakse vaspitno-obrazovnog rada, kritički razmotre aktuelne i moguće strategije unapređivanja kvaliteta obrazovanja i vaspitanja, kao i da se sagledaju izazovi i teškoće u načinu ostvarivanja i održivosti promena usmerenih na razvoj kvaliteta u ovoj oblasti.

Susreti pedagoga
Nacionalni naučni skup
22. maj 2023, Beograd

U potrazi za kvalitetnim
obrazovanjem i vaspitanjem:
izazovi i moguća rešenja

Zbornik radova

Urednici

Doc. dr Zorica Šaljić
Doc. dr Saša Dubljanin
Prof. dr Aleksandra Pejatović

Programski odbor skupa

dr Radovan Antonijević, redovni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Miomir Despotović, redovni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Živka Krnjaja, redovni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Nataša Vujisić Živković, redovni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Emina Hebib, redovni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Vera Spasenović, redovni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Aleksandra Pejatović, redovni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Jelena Vranješević, redovni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Kristinka Ovesni, redovni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Violeta Orlović Lovren, redovni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Biljana Bodroški Spariosu, vanredni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Nataša Matović, vanredni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Lidija Radulović, vanredni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Milan Stančić, vanredni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Aleksandar Tadić, vanredni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Aleksandra Ilić Rajković, vanredni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Lidija Miškeljin, vanredni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Saša Dubljanin, docent, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Zorica Šaljić, docent, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Vladeta Milin, docent, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Nataša Nikolić, docent, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Mirjana Senić Ružić, docent, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Ivana Jeremić, docent, Filozofski fakultet u Beogradu
dr Maja Vračar, predsednica Pedagoškog društva Srbije
Mirjana Tomić, Pedagoško društvo Srbije
Biljana Drobnjak, Pedagoško društvo Srbije
Tijana Đokić, Pedagoško društvo Srbije
Vesna Bogičević, Pedagoško društvo Srbije
Nataša Stojanović, Pedagoško društvo Srbije
Nevenka Kraguljac, Pedagoško društvo Srbije

Organizacioni odbor skupa

Luka Nikolić, asistent, Filozofski fakultet u Beogradu
Nevena Mitranić, asistent, Filozofski fakultet u Beogradu
Dragana Purešević, asistent, Filozofski fakultet u Beogradu
Ivana Pantić, istraživač-pripravnik, Filozofski fakultet u Beogradu
Jovana Katić, istraživač-pripravnik, Filozofski fakultet u Beogradu
Andrea Gašić, istraživač-pripravnik, Filozofski fakultet u Beogradu
Saška Stevanović, sekretar, Pedagoško društvo Srbije
Aleksa Eremija, tehnički urednik, urednik sajta Pedagoškog društva Srbije
Jovana Vanić, volonter, Pedagoško društvo Srbije
Ivana Jovanović, volonter, Pedagoško društvo Srbije
Marija Mijailović, volonter Pedagoško društvo Srbije
Tamara Injac, volonter, Pedagoško društvo Srbije
Anđela Prijović, volonter, Pedagoško društvo Srbije
Tamara Manojlović, volonter, Pedagoško društvo Srbije
Marijana Ristić, volonter, Pedagoško društvo Srbije
Marija Milinković, volonter, Pedagoško društvo Srbije

SADRŽAJ

PLENARNA IZLAGANJA

Biljana Lungulov <i>Kvalitet u obrazovanju i društvene promene: ka kulturi kvaliteta</i>	11
Nataša Nikolić <i>Konceptualni okviri proučavanja kvaliteta u obrazovanju</i>	19
Nevenka Kraguljac i Vera Spasenović <i>Kako pedagozi vide svoju profesionalnu ulogu?</i>	27

OPŠTA PITANJA KVALITETA OBRAZOVANJA I VASPITANJA

Aleksandra Pejatović, Violeta Orlović Lovren i Edisa Kecap <i>Treća misija univerziteta i standardi kvaliteta u visokoškolskom obrazovanju</i>	37
Luka Nikolić i Lidija Radulović <i>Kvalitet obrazovanja ili kvalitetno rangiranje – primer Times Higher Education rangiranja univerziteta</i>	43
Nataša Jovanović Ajzenhamer <i>Istorijsko-teorijski sociološki pogled na meritokratiju u obrazovanju – Veberova kritika plutokratije u nemačkom obrazovnom sistemu na početku 20. veka</i>	51
Milica Marković <i>Kvalitet i evaluacija rada nastavnika: između dve strategije razvoja obrazovanja u Srbiji</i>	55
Aleksandra Ilić Rajković <i>Položaj učenika kao merilo kvaliteta vaspitno-obrazovnog procesa u Srbiji krajem 19. veka</i>	61
Branka Savović, Sandra Radenović i Miloš Marković <i>Bioetika i bioetika sporta: korak ka pedagoškoj bioetici</i>	65
Marina Semiz <i>Kvalitet vaspitanja i obrazovanja dece predškolskog i školskog uzrasta na bolničkom lečenju i mere obrazovne politike</i>	71
Simka Vukojević <i>Obrazovni programi u muzeju</i>	77
Nikolina Šepić <i>Postavljanje pedagoških sadržaja na internet slobodnoj enciklopediji kao područje rada pedagoga</i>	83

PRETPOSTAVKE RAZVOJA KVALITETNOG OBRAZOVANJA

Lidija Miškeljin i Dragana Purešević <i>Dva narativa dokumenata međunarodnih organizacija koja oblikuju predškolsko vaspitanje i obrazovanje.</i>	91
Radovan Antonijević <i>Optimizacija aktivnosti učenika u nastavi kao činilac efektivnosti obrazovanja</i>	99
Zorica Milošević i Marija Crnojević <i>Korak u susretu samovrednovanja i spoljašnjeg evaluiranja kvaliteta rada škola</i>	103
Maja Vračar i Marija Milinković <i>Profesionalni razvoj pedagoga u funkciji ostvarivanja kvaliteta obrazovanja i vaspitanja</i>	109
Jela Stanojević <i>Društvene okolnosti kao kontekst za razvoj kvaliteta obrazovanja i vaspitanja.</i>	115
Nataša Vujisić Živković <i>ChatGPT i aktuelna pitanja pedagoške upotrebe veštačke inteligencije u podizanju kvaliteta obrazovanja</i>	119
Jovan Miljković, Vukašin Grozdić i Bojan Ljujić <i>Kako obrazovati naučni podmladak? Model doktorskih škola</i>	123
Sofija Maričić <i>Izmenjena uloga i kvalitet rada nastavnika u eri digitalizacije</i>	129
Ljiljana Vdović <i>Pedagog kao podrška nastavnicima u razvoju opštih međupredmetnih kompetencija u nastavi/učenju. . .</i>	135

RAZVOJ KVALITETA VASPITNO-OBRAZOVNE PRAKSE: OTVORENA PITANJA I MOGUĆI ODGOVORI

Živka Krnjaja, Dragana Pavlović Breneselović i Nevena Mitranić <i>Podrška stručnim saradnicima u promeni pristupa obrazovanju</i>	145
Vladeta Milin, Andrea Gašić i Anđela Vilotijević <i>Kako otkrivanje izvora podataka doprinosi unapređivanju kvaliteta nastave: primer jednog akcionog istraživanja.</i>	151
Marija Trajković, Branislava Popović Ćitić, Lidija Bukvić Branković, Marina Kovačević Lepojević i Ana Paraušić Marinković <i>Kulturalne kompetencije u obrazovno-vaspitnoj praksi: samoprocena nastavnika srednjih škola</i>	157
Nataša Simić, Nevena Živković, Emina Nikočević, Irena Vanić Vasić, Jelena Pujić i Biljana Jovanović Glavonjić <i>Kolaborativno istraživanje sopstvene prakse – efekti i iskustva nastavnika</i>	161
Aleksandar Milenković i Jelena Matejić <i>Vršnjačko vrednovanje radova studenata matematike na temu digitalnih nastavnih materijala. . . .</i>	167

Milan Stančić	
<i>Kvalitet nastave u ogledalu ispita za licencu nastavnika: šta nam otkrivaju pisane pripreme za časove?</i>	173
Saša Stepanović	
<i>Inkluzivno obrazovanje iz perspektive nastavnika: uloge, kompetencije i barijere</i>	179
Ivana Stamenković	
<i>Obrazovanje vaspitača za refleksivnu praksu: podsticanje kritičke refleksije</i>	185
Ana Gardašević i Svetlana Mijajlović	
<i>Uticaj refleksivne prakse na menjanje individualističke kulture vrtića</i>	191
Marija Malović	
<i>Program uvođenja u posao pripravnika u predškolskoj ustanovi orijentisan na razvijanje zajednice učenja</i>	195

PODRŠKA STRUČNIM SARADNICIMA U PROMENI PRISTUPA OBRAZOVANJU¹

Živka T. Krnjaja²

Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet

Dragana J. Pavlović Breneselović³

Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet

Nevena N. Mitranić⁴

Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet

Apstrakt

U radu smo pošli od shvatanja promene pristupa obrazovanju kao suštinske promene, koja se razvija kroz istovremeno i zajedničko delovanje kroz tri dimenzije vaspitno-obrazovne prakse. Razumevanje kompleksnosti promene pristupa obrazovanju, te promene kao kolektivnog nastojanja i odgovornosti, usmerilo nas je na osmišljavanje podrške stručnim saradnicima kao liderima u pokretanju promene. Promena pristupa obrazovanju i leaderska uloga stručnog saradnika u promeni povezani su sa primenom novih Osnova programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja „Godine uzleta”. Kao sastavni deo podrške u procesu primene Osnova programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja „Godine uzleta” osmišljena je i realizovana obuka „SNOP – Stručni saradnici kao nosioci promene”. U ovom radu prikazaćemo rezultate evaluacije obuke „SNOP” iz perspektive stručnih saradnika i na osnovu evaluacija izvesti zaključke o podršci koja je stručnim saradnicima potrebna kako bi se osnažili kao lideri u promeni pristupa obrazovanju. U seriji obuka „SNOP” učestvovalo je 268 stručnih saradnika iz predškolskih ustanova. Njihove evaluacije obuke pokazuju da je stručnim saradnicima značajna i potrebna podrška kojom se jača profesionalni identitet stručnih saradnika kao pokretača promene i osnažuje njihova specifična profesionalna kompetentnost za razumevanje procesa promene i vođenje promene u vaspitno-obrazovnoj praksi.

Ključne reči: stručni saradnik kao nosilac promene, dimenzije promene, zajednica učenja, primena Osnova programa

O promeni pristupa obrazovanju

Pristup obrazovanju najšire određujemo kao koherentan korpus profesionalnih znanja, umenja i vrednosti koji se kolektivno uspostavlja i prenosi u obrazovanju. U savremenoj literaturi pristup obra-

1 Realizaciju ovog istraživanja finansijski je podržalo Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije u sklopu finansiranja naučnoistraživačkog rada na Univerzitetu u Beogradu – Filozofskom fakultetu (broj ugovora 451-03-47/2023-01/ 200163).

2 zivka.krnjaja@f.bg.ac.rs

3 dragana.breneselovic@gmail.com

4 nevena.mitranic@f.bg.ac.rs

zovanju se tumači kao diskurzivno uobličena i kolektivno i institucionalno uspostavljena praksa (Fulan, 2006, 2007; Hargreaves & Fink, 2006), pri čemu se istovremeno uz ponuđeno tumačenje otvaraju brojna pitanja, poput: od strane koga se diskurzivno formalizuje i sa kojom svrhom se institucionalno uspostavlja praksa. Promena pristupa obrazovanju podrazumeva usklađene promene koje se donose i sprovode na više nivoa: nacionalnom, lokalnom i na nivou svake obrazovne ustanove (Fullan, 2003). Višestruki nivoi promene pokazuju da je promena pristupa složena i višedimenzionalna, te da je uspostavljanje koherentnosti promene na različitim nivoima česta teškoća koja promenu usporava. Posmatrano na nivou obrazovne ustanove, kao promene u vaspitno-obrazovnoj praksi Fulan navodi tri dimenzije duž kojih je neophodna promena (Fullan, 2007, str. 30): 1) primena novog programa; 2) korišćenje novih strategija i aktivnosti u razvijanju programa; 3) promena uverenja nosilaca vaspitno-obrazovne prakse u ustanovi (npr. pedagoške pretpostavke i teorije koje su u osnovi novog programa). Samo ukoliko se sve tri dimenzije zajedno menjaju može se očekivati da nosioci vaspitno-obrazovne prakse suštinski promene pristup obrazovanju. Ukoliko se menja samo jedna dimenzija – na primer, primena programa bez razumevanja konceptijskih polazišta i promene uverenja – do suštinske promene pristupa obrazovanju neće doći, već govorimo o inovaciji koja u najboljem slučaju predstavlja manju promenu. Suštinska promena uvek uključuje kolektivno nastojanje i odgovornost u promeni uverenja, znanja i postupanja – zbog čega je teško ostvariva (Krnjaja, 2016; Miškeljin, 2022; Pavlović Beneselović i Krnjaja, 2021; Pavlović Breneselović, 2010; Slunjski, 2018).

Od 2019. godine stručni saradnici zajedno sa vaspitačima i drugim učesnicima u vaspitno-obrazovnoj praksi u predškolskim ustanovama rade na primeni Osnova programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja „Godine uzleta”, u čijoj osnovi je promena pristupa obrazovanju. Jasno je da bilo koji pojedinac ne može sam ostvariti ovu vrstu promene, te da je zbog kompleksnosti promene potrebno menjati, ne samo pojedince, nego kontekst u kojem se vaspitno-obrazovna praksa ostvaruje (Hargreaves & Fink, 2006; Hopkins, 2001; Ord et al., 2013; Pavlović Breneselović, 2009). U tom smislu, način za ostvarivanje promene je podsticanje razvoja pedagoških lidera koji su, prema Fulanu, „sistemski mislioci u akciji” (Fulan 2006, str. 113), posvećeni promeni konteksta ostvarivanja vaspitno-obrazovne prakse i nastoje da šire područje svog delovanja povezivanjem sa drugim učesnicima i obrazovnim ustanovama.

Polazeći od navedenih tumačenja, u podršci stručnim saradnicima kao liderima u promeni pristupa obrazovanju kreirana je obuka „SNOP – Stručni saradnici kao nosioci promene”. Ovom obukom fokusirali smo se na vođenje promene kulture dečjeg vrtića ka kulturi zajednice učenja. U kulturi zajednice učenja, kao kontekstu kojim se oblikuje vaspitno-obrazovna praksa, učenje se razume kao kontinuiran i socijalni proces, liderstvo je deljeno, promena je kolektivno vlasništvo, naglašen je značaj uverenja učesnika i suština promene se prepoznaje u uvidu kako svojim akcijama i uverenjima učesnici oblikuju svoju realnost (Hargreaves et al., 2010). Namera nam je bila da podržimo stručne saradnike da produbljuju razumevanje značaja promene pristupa obrazovanju u primeni novih Osnova programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja „Godine uzleta”, kroz osnaživanje vlastitog delovanja u pokretanju i vođenju promene.

Obuka SNOP – Stručni saradnici kao nosioci promene

Program obuke „SNOP – Stručni saradnici kao nosioci promene” (Pavlović Breneselović i Krnjaja, 2021) razvijen je sa ciljem osnaživanja stručnih saradnika za vođenje promena kroz razvijanje demokratske, inkluzivne prakse predškolske ustanove u primeni Osnova programa predškolskog

vaspitanja i obrazovanja „Godine uzleta”. Obuka je strukturirana kroz tematske celine: 1) promena i kultura ustanove; 2) promena kroz odnose; 3) vođenje procesa promene; 4) promena kao način življenja. Tokom obuke koristi se set interaktivnih metoda: diskusije u malim grupama, rešavanje zadatka, kratka izlaganja, tehnike analize, sinteze i simboličkog predstavljanja. Refleksija nakon svakog bloka postavljena je u funkciju kritičkog sagledavanja mogućnosti promene iz uloge praktičara.

U periodu 2021–2022. godine održano je 10 dvodnevni obuka SNOB, u kojima je učestvovalo ukupno 268 stručnih saradnika iz predškolskih ustanova. Uspešnost i značaj obuke stručni saradnici su procenili na osnovu evaluacionog upitnika koji je kreirao tim istraživača Instituta za pedagogiju i andragogiju.

Evaluacija obuke SNOB iz perspektive stručnih saradnika

Iz evaluacije obuke SNOB za potrebe ovog rada izdvajamo procene stručnih saradnika grupisane u četiri kategorije: 1) najkorisnija tematika za vođenje promene; 2) tematika o kojoj bi stručni saradnici da saznaju više; 3) podrška potrebna u pokretanju promene; 4) komentari vezani za obuku kao podršku.

1. Najkorisnija tematika u vođenju promene. Od svih tema obuhvaćenih obukom stručni saradnici su kao veoma značajnu istakli „Mapu vođenja promena” (37%), kao tematsku celinu koja obuhvata detaljno razrađivanje konkretnih koraka u vođenju promene i putokaze u razvijanju promene kao konstante. U okviru ove tematske celine, kao naročito relevantnu tematiku za svoj rad u vođenju promene učesnici su izdvojili „prevazilaženje zastoja u promeni” (20%).

2. Tematika o kojoj bi stručni saradnici da saznaju više. Među tematskim celinama obuhvaćenih obukom stručni saradnici (31%) su naveli da im je potrebno da se detaljnije bave tematikom „Mapa vođenja promene”, odnosno koracima i putokazima u vođenju promene (*Postupno bavljenje ovom tematikom; Motivacija kolega; Uloga direktora; Detaljno o karakteristikama kulture zajednice učenja; Učešće stručnog saradnika kroz zajedničko delovanje u razvijanju realnog programa*), kao i problematikom pedagoškog liderstva (18%) (*Konkretno učešće stručnog saradnika u razvijanju realnog programa; Više o dokumentaciji i samom uporištu Osnova; Detaljnije o tome šta ako ne uspeš, posle svih pokušaja, da pokreneš pojedince i iskoristiš resurse, šta dalje?; Saradnja sa lokalnom zajednicom*).

3. Neophodna podrška u pokretanju promene. U isticanju od koga vide da će im biti potrebna podrška kao nosiocima promene, najučestaliji odgovori stručnih saradnika su vezani za podršku rukovodstva ustanove (45%), zatim kolega stručnih saradnika (36 %) i vaspitača (19%). Neophodnu podršku od strane rukovodstva stručni saradnici opisuju kao razumevanje suštine promene od strane rukovodstva i razumevanje uloge stručnog saradnika u vođenju promene, te u „raspodeli obaveza i poslova” unutar ustanove koja bi omogućila stručnom saradniku aktivno učešće kroz zajedničko delovanje (*Da ne radimo administrativne poslove kako bismo se posvetili promenama*). Stručni saradnici smatraju da je neophodno da postoji usaglašenost stavova rukovodstva i stručne službe „*kako bi kolektiv shvatio neminovnost promena*”, te da rukovodstvo može biti značajan faktor u savladavanju otpora i obezbeđivanju kontinuiteta promena, „*u obezbeđivanju resursa za uspešno razvijanje promene*”. Pored isticanja značaja rukovodstva, u odgovorima se javljaju i kolege stručni saradnici, čija se podrška ogleda u „*deljenom entuzijazmu*”, „*zajedničkom podsticanju kolektiva*” i „*usmeravanju prvih koraka*”, u zajedničkom radu na promeni kulture ustanove, koja za stručne saradnike koji su učestvovali na obuci

predstavlja „suštinu posla stručnog saradnika”, a na kojoj prepoznaju da ne mogu raditi sami. Potom, kao neophodnu podršku učesnici obuke navode važnost podrške vaspitača, prepoznajući „važnost deljenog razumevanja svrhe promene” i „zajedničkog delovanja”.

4. Komentari vezani za obuku kao podršku. U komentarima stručnih saradnika u najvećem broju odgovora izdvajaju se osećanja osnaženosti (54%) i podstaknutosti (38%). Kao razloge ovakvih osećanja stručni saradnici su naveli: produbljeno razumevanje uloge stručnog saradnika i novi ugao sagledavanja vlastite prakse; nova znanja i ideje uz dobijanje konkretnih resursa za dalji rad; priliku za razjašnjenje dilema i nedoumica kroz otvorene razgovore sa voditeljima obuka; priliku za razmenu sa kolegama. U svojim komentarima stručni saradnici su naročito istakli relevantnost prilike za saradnju i razmenu sa kolegama (*Međusobna saradnja i timski rad mi je bila dragocena*), te relevantnost načina na koji su zadaci tokom obuke koncipirani (*Praktični zadaci, rešavanje problem situacija*).

Nastavak podrške stručnim saradnicima u vođenju promene

Uvidom u evaluaciju obuke „SNOP – Stručni saradnici kao nosioci promene predškolske ustanove” iz perspektive stručnih saradnika, može se zaključiti da je stručnim saradnicima u predškolskim ustanovama naročito relevantna podrška kojom se: 1) jača identitet stručnih saradnika i osnažuje njihova profesionalna kompetentnost; 2) produbljuje i konkretizuje razumevanje procesa promene i njegovog odvijanja u praksi predškolske ustanove; 3) angažuju stručni saradnici u diskutovanju i rešavanju konkretnih problema iz prakse; 4) obezbeđuju prilike za okupljanje i razmenu među stručnim saradnicima iz različitih ustanova; 5) pružaju stručnim saradnicima konkretni načini delovanja i direktni oslonci za vođenje promene u njihovim ustanovama.

S obzirom na to da je promena pristupu obrazovanju višedimenzionalna i da ju je potrebno razvijati na više nivoa, obuku SNOP shvatamo kao jedan od načina podrške stručnim saradnicima u vođenju promene, a koju pruža naučno-istraživačka ustanova. Podršku stručnim saradnicima u pokretanju i vođenju promene pristupa obrazovanju u vaspitno-obrazovnoj praksi vidimo kao višestruko neophodnu. Prevažodno zbog deljenja značenja u promeni duž tri dimenzije značajne za promenu pristupa obrazovanju: primeni programa, razijanju novih strategija i aktivnosti prepoznatljivih za promenu i promeni i usklađivanju uverenja nosilaca vaspitno-obrazovne prakse sa teorijsko-vrednosnim polazištima Osnova programa. Dalje, potrebno je jačati stručne saradnike kao lidere u pokretanju promene pristupa obrazovanju produbljenim profesionalnim znanjima, kritičkim odnosom prema vlastitim profesionalnim uverenjima, transformacijom vlastitih načina učešća u vaspitno-obrazovnoj praksi na način koji doprinosi promeni kulture ka kulturi zajednice učenja, te transformacijom šireg konteksta vaspitno-obrazovne prakse. Konačno, priroda promene pristupa u obrazovanju je evoluci-ona i pretpostavlja da se kroz zajednički rad teoretičara i praktičara pristup obrazovanju na određeni način rekonstruiše i nastavlja da se razvija.

Literatura

- Fullan, M. (2007). *The new meaning of educational change*. (4rd ed.). Teachers College Press.
- Fullan, M. (2006). The future of educational change: system thinkers in action. *Journal of Educational Change* volume 7(2), 113–122.
- Fullan, M. (2003). *Change Forces with a Vengeance*. Routledge Falmer.

- Hargreaves, A., Fullan, M., Lieberman, A., Hopkins, D. (Eds.). (2010). *Second International Handbook of Educational Change. Part 1*. Springer.
- Hargreaves, A. and Fink, D. (2006). *Sustainable leadership*. Jossey-Bass.
- Hopkins, D. (2001). *School improvement for real*. RoutledgeFalmer.
- Krnjaja, Ž. (2019). Učešće pedagoga u promenama koje donosi obrazovna politika. U: D. Pavlović Breneselović, V. Spasenović i Š. Alibabić. (ur.), *Obrazovna politika i praksa: u skladu ili u raskoraku?* (127–131). Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univeziteta u Beogradu.
- Krnjaja, Ž. (2016). *Gde stanuje kvalitet. Razvijanje prakse dečjeg vrtića. Knjiga 3*. Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univeziteta u Beogradu.
- Miškeljin, L. (2022). *Detinjstv(a)o konceptualizacije i kontekstualizacije: Implikacije za praksu predškolskog vaspitanja i obrazovanja*. Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.
- Ord, K. et al. (2013). *Developing Pedagogical Leadership in Early Childhood Education*. NZ Childcare Association.
- Pavlović Breneselović, D. i Krnjaja, Ž. (2021). *Kako voditi promenu*. Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univeziteta u Beogradu.
- Pavlović Breneselović, D. (2010). Od tima do zajednice učenja. *Pedagogija*, 65(2), 236–246.
- Pavlović Breneselović, D. (2009). Promene u vaspitnoj praksi: izvodljivost i/ili kompatibilnost, *Pedagogija*, 64(2), 319–324.
- Slunjski, E. (2018). *Izvan okvira 3, Vođenje: prema kulturi promjene*. ELEMENT.